

การพัฒนารูปแบบการส่งเสริมพัฒนาการเด็กอายุ 3-5 ปี ผ่านกระบวนการเรียนรู้ แบบมีส่วนร่วมในจังหวัดสกลนคร

The Development Of A Promoting Model For Child Development At The Age Of 3-5 Years Through A Participatory Learning Process in Sakon Nakhon Province

นาเคี สอนโพธิ์*¹ พชรินทร์ ฉลาดธัญญิกิจ² ชีรรัตน์ พลราชม³

Nakee Sornpho*¹ Pacharin Schalhadthungnakick² Theerarat Phonrachom³

¹โรงพยาบาลพระอาจารย์แบน ธนากโร จังหวัดสกลนคร ประเทศไทย 47310

¹Praarjanban Tanakaro Hospital, sakon Nakhon Province, Thailand, 47310

²สมาคมแม่บ้านสาธารณสุขสาขาจังหวัดสกลนคร ประเทศไทย 47000

²Public Health Ministries Ladies Association, Sakon Nakhon Province, Thailand, 47000

³สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดสกลนคร ประเทศไทย 47000

³Sakon Nakhon Provincial Public Health Office, Thailand, 47000

บทคัดย่อ

การวิจัยและพัฒนานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษากระบวนการและพัฒนารูปแบบการส่งเสริมพัฒนาการเด็กอายุ 3-5 ปี 2) ศึกษาผลของการใช้รูปแบบการส่งเสริมพัฒนาการเด็กที่พัฒนาขึ้น ผ่านกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมในจังหวัดสกลนคร ในกลุ่มเด็กอายุ 3-5 ปี และผู้ปกครอง จำนวน 78 คู่ โดยใช้โปรแกรมการส่งเสริมพัฒนาการและสร้างวินัยเชิงบวกโดยครอบครัวมีส่วนร่วม แบบวัดทักษะและความสามารถในการประเมินและส่งเสริมพัฒนาการเด็ก แบบประเมินความฉลาดทางอารมณ์ แบบประเมินพัฒนาการเด็ก 5 ด้าน วิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติเชิงพรรณนา และการทดสอบค่าที

ผลการวิจัยพบว่ารูปแบบการส่งเสริมพัฒนาการเด็กกลุ่มอายุ 3-5 ปี ผ่านกระบวนการเรียนรู้แบบ มีส่วนร่วมในจังหวัดสกลนคร หลังใช้รูปแบบทำให้เด็กมีพัฒนาการสมวัยร้อยละ 88.46 ความฉลาดทางอารมณ์สูงกว่าก่อนใช้รูปแบบ 2.78 คะแนน ทักษะการเลี้ยงดูเด็กปฐมวัยเพื่อการส่งเสริมพัฒนาการของผู้ปกครอง มีค่าเฉลี่ยคะแนนรายด้านและโดยรวมทุกด้านสูงกว่าก่อนใช้รูปแบบ โดยรวมเพิ่มขึ้น 6.06 คะแนนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p < .05$) ผู้ปกครองมีการถอด เมื่อบุตรหลานกลับมาจากโรงเรียน มีการชม เมื่อบุตรหลานเก็บของเข้าเป็นระเบียบ เล่นิทานพื้นบ้านก่อนนอน ประยุกต์อุปกรณ์อย่างง่ายใช้ที่บ้าน

จากผลการวิจัยควรส่งเสริมให้ผู้ปกครองนำไปใช้ดูแลเด็กในชีวิตประจำวัน เพื่อให้เด็กได้รับการส่งเสริมพัฒนาการอย่างต่อเนื่องมากยิ่งขึ้น

คำสำคัญ: การพัฒนารูปแบบ, การส่งเสริมพัฒนาการเด็ก, กระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม

Abstract

This research and development study was conducted to meet the following objectives: 1) to study the process and develop a model for promoting child development in the age group of 3-5 years; 2) to study the process of implementing the model for promoting child development through a participatory learning process under the cooperation of two ministries in Sakon Nakhon Province with 78 pairs of children aged 3-5 years and their parents. The program for promoting child development and positive discipline with family participation, an emotional intelligence assessment form, a form for measuring skills and ability in assessing and promoting child development, and a child development assessment form were used to assess 5 areas. The data obtained were analyzed with descriptive statistics and t-test.

The findings revealed that the model for promoting child development in the age group of 3-5 years through a participatory learning process under the cooperation of two ministries in Sakon Nakhon Province caused 88.46% of the children to have age-appropriate development. Emotional intelligence was 2.78 points higher than before using the model. Mean individual and overall scores for every aspect of upbringing skills to promote development and emotional intelligence were higher after using the program than before using the program with a 6.06-point increase overall. The variances in scores were statistically significant ($p < .05$).

Based on the findings, parents should be encouraged to use the program in comprehensive child care to ensure that more continuous child development is promoted.

Keywords: model development, child development promotion, participatory learning process

บทนำ

การส่งเสริมพัฒนาการเด็กปฐมวัยเป็นสิ่งสำคัญยิ่งในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ เด็กปฐมวัยตั้งแต่อายุ 0-5 ปี นับเป็นหน้าต่างแห่งโอกาส (เวลาทอง) ของการสร้างรากฐานชีวิต เป้าหมายกระทรวงสาธารณสุขในการส่งเสริมสุขภาพประชาชนกลุ่มเด็กอายุ 0-5 ปี เพื่อให้เด็กมีการเจริญเติบโตและพัฒนาการสมวัย ปี พ.ศ. 2565 ถึง 2569 มีการ บูรณาการความร่วมมือ 6 กระทรวง ประกอบด้วย กระทรวงสาธารณสุข กระทรวงมหาดไทย กระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ กระทรวงแรงงาน และกระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม¹ โดยมีครอบครัวเป็นฐานชุมชนร่วมสร้างศูนย์เด็กเล็กคุณภาพ ภายใต้โครงการ “มหัศจรรย์ 1,000 วัน Plus สู่ 2,500 วัน” เป้าหมายให้เด็กอายุ 0-5 ปี มี Heart : ดี มีวินัย Head : เก่ง Hand : ใฝ่เรียนรู้ มีทักษะ Health : แข็งแรง และ Hi-text : ทันสมัยก้าวหน้า โดยเน้นการดูแลอย่างต่อเนื่องตลอดระยะเวลา 2,500 วัน ครอบคลุมทุกกลุ่มเป้าหมาย สำหรับกลุ่มเด็กอายุ 3-5 ปี (1,500 วัน)² 2 กระทรวงหลักที่มีบทบาทสำคัญในการร่วมบูรณาการดูแล ได้แก่ กระทรวงสาธารณสุขดูแลด้านสุขภาพ และกระทรวง

มหาดไทยดูแลด้านการจัดพื้นที่เล่นในชุมชน อาหารกลางวัน และนมโรงเรียน เพื่อพัฒนาคุณภาพการจัดบริการนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพเด็กปฐมวัย

สถานการณ์เด็กปฐมวัยจังหวัดสกลนคร ยังพบเด็กที่มีปัญหาพัฒนาการสงสัยล่าช้า จากผลการ คัดกรองพัฒนาการเด็กอายุ 0-5 ปีในปี พ.ศ. 2564-2566 พบพัฒนาการสงสัยล่าช้า ร้อยละ 23.62, 20.64 และ 18.20 ตามลำดับ (เกณฑ์ ≥ 20) ติดตามได้ร้อยละ 86.05, 81.17 และ 77.20 ตามลำดับ (เกณฑ์ ≥ 90) พัฒนาการสมวัยหลังได้รับการกระตุ้นและส่งเสริมด้วย TEDA4i ร้อยละ 83.14, 79.94 และ 75.83 ตามลำดับ (เกณฑ์ ≥ 85) เด็กอายุ 3-5 ปีมีภาวะโภชนาการสูงตีสัดส่วน ร้อยละ 56.7, 50.91 และ 50.36 ตามลำดับ (เกณฑ์ ≥ 66)³ จะเห็นได้ว่าการคัดกรองเพื่อค้นหาเด็กที่มีพัฒนาการสงสัยล่าช้า และการติดตามเพื่อส่งเสริมและกระตุ้นพัฒนาการให้สมวัย ยังเป็นปัญหาของจังหวัดสกลนคร ปัจจัยที่ส่งผลต่อพัฒนาการและระดับความฉลาดทางสติปัญญาของเด็กคือการเลี้ยงดูเด็กอายุ 3-5 ปีส่วนใหญ่ ผู้ปกครองนำไปฝากศูนย์พัฒนาเด็กเล็กและโรงเรียนถึงร้อยละ 53.3 ผู้เลี้ยงดูหลักคือผู้ปกครองและผู้ดูแลเด็กประจำศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก

การส่งเสริมพัฒนาการเด็กปฐมวัย เป็นการจัดกิจกรรมหรือสิ่งแวดล้อมรอบตัวเด็กที่เหมาะสมในการเรียนรู้ของเด็ก จึงไม่ได้มุ่งเน้นที่ตัวเด็กเท่านั้น แต่รวมถึงการมุ่งเน้นที่การส่งเสริมทักษะของพ่อแม่ผู้ปกครอง ให้ มีทักษะและมีความสามารถในการส่งเสริมและกระตุ้นพัฒนาการเด็กได้ถูกต้อง ส่งผลให้เด็กที่มีปัญหาพัฒนาการสงสัยล่าช้า มีความเชื่อมโยงกับการไม่ได้รับการเลี้ยงดูและการกระตุ้นพัฒนาการที่เหมาะสม⁴ ผู้วิจัยในบทบาทเลขานุการสมาคมแม่บ้านสาธารณสุขสาขาจังหวัดสกลนคร ได้จัดกิจกรรมโครงการเพื่อส่งเสริมการดูแลหญิงตั้งครรภ์และพัฒนาการเด็กไทย และส่งเสริมการมีบุตรคุณภาพและพัฒนาการเด็กปฐมวัยโดยเครือข่ายชุมชน ต่อเนื่องตั้งแต่ปี พ.ศ. 2562 เป็นต้นมาจนถึงปัจจุบัน ได้รับรู้และเห็นความสำคัญในการส่งเสริมพัฒนาการเด็กไทย ซึ่งการเข้าถึงข้อมูลและการฝึกอบรมเกี่ยวกับการเลี้ยงดูและการส่งเสริมพัฒนาการเด็กที่เหมาะสมของพ่อแม่ผู้ปกครองยังมีข้อจำกัด ด้านความรู้ ความเข้าใจ หรือทักษะในการสังเกตและตอบสนองต่อความต้องการเด็ก อาจใช้เทคนิคการเลี้ยงดูที่ไม่เหมาะสม การบูรณาการความร่วมมือระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้องยังไม่ต่อเนื่อง จึงได้ศึกษาการพัฒนารูปแบบการส่งเสริมพัฒนาการเด็กอายุ 3-5 ปี ผ่านกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมในจังหวัดสกลนคร ใช้สื่อการเรียนรู้ที่หลากหลายและน่าสนใจ ให้ความรู้เกี่ยวกับพัฒนาการเด็กครอบคลุมการส่งเสริมพัฒนาการทุกด้าน เทคนิคการเลี้ยงดูที่เหมาะสม วิธีการสังเกตและกระตุ้นพัฒนาการเด็ก การสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ บูรณาการความร่วมมือระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและองค์กรต่าง ๆ ส่งเสริมให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการสร้างสภาพแวดล้อมที่ปลอดภัย กระตุ้นการเรียนรู้และสนับสนุนการเล่น และการเรียนรู้ของเด็ก เพื่อพัฒนากระบวนการส่งเสริมพัฒนาการ และศึกษาประสิทธิผลของการใช้รูปแบบที่พัฒนาขึ้น มีการติดตามและประเมินผลอย่างต่อเนื่อง ปรับปรุงและ

พัฒนาแนวทางการดำเนินงานให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น โดยคาดหวังให้เด็กอายุ 3-5 ปีของจังหวัดสกลนครได้มีโอกาสเจริญเติบโตอย่างเต็มศักยภาพ อันจะนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพเด็กปฐมวัย สร้างรากฐานที่แข็งแรงของพลเมืองคุณภาพของประเทศไทยต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อพัฒนารูปแบบการส่งเสริมพัฒนาการเด็กอายุ 3-5 ปี ผ่านกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมในจังหวัดสกลนคร
2. เพื่อประเมินประสิทธิผลของการใช้รูปแบบการส่งเสริมพัฒนาการเด็กอายุ 3-5 ปี ผ่านกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมในจังหวัดสกลนคร

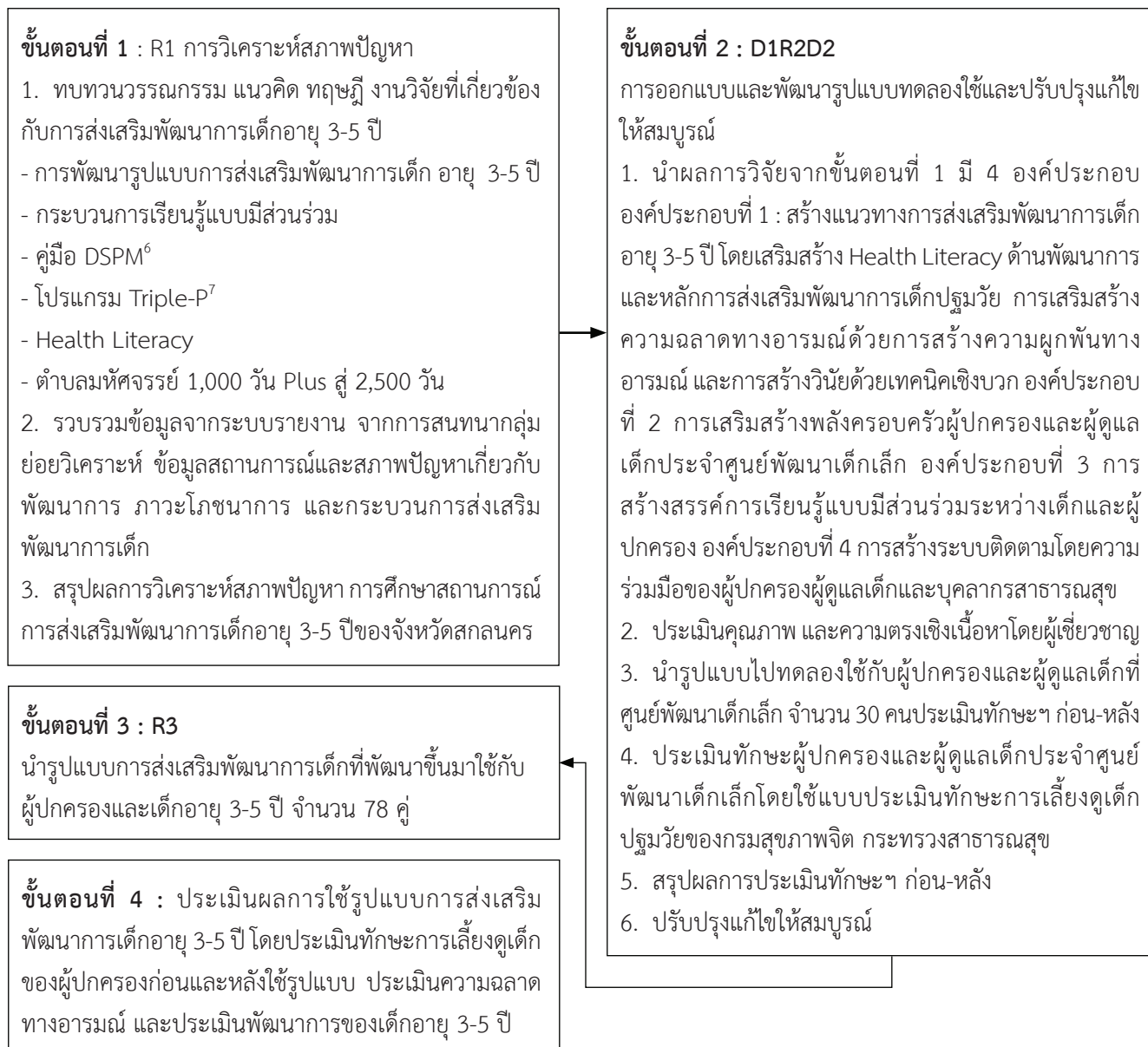
ขอบเขตการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยและพัฒนา (Research and Development) เพื่อพัฒนารูปแบบการส่งเสริมพัฒนาการเด็กอายุ 3-5 ปี ผ่านกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมในจังหวัดสกลนคร ดำเนินการวิจัย ตั้งแต่เดือน มกราคม 2566 ถึง เมษายน 2567

กรอบแนวคิดการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ประยุกต์ใช้แนวคิดกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม⁵ ผ่านกระบวนการพัฒนา 4 ขั้นตอน ประกอบด้วย การวิเคราะห์สภาพปัญหา การพัฒนารูปแบบ การนำไปใช้ และการประเมินผล

วิธีดำเนินการวิจัย การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยและพัฒนา (Research and Development) มี 4 ขั้นตอนดังนี้



แผนภาพที่ 1 ขั้นตอนการวิจัย

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ขั้นตอนที่ 1 การวิเคราะห์สภาพปัญหา รวบรวมข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูลจากระบบรายงานของสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดสกลนคร ระบบฐานข้อมูลกลางด้านสุขภาพ กระทรวงสาธารณสุข (Health Data Center : HDC) และจากการสนทนากลุ่มย่อยกับผู้บริหารสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดสกลนคร จำนวน 2 คนเจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบงานส่งเสริมพัฒนาการเด็กระดับจังหวัด จำนวน 2 คน ระดับอำเภอ จำนวน 3 คน และผู้ดูแลเด็กประจำศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก จำนวน 2 คน รวมทั้งสิ้น 9 คน โดยเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจง

ขั้นตอนที่ 2 การออกแบบและพัฒนารูปแบบ

การพัฒนารูปแบบการส่งเสริมพัฒนาการเด็ก 3-5 ปี ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น ประเมินคุณภาพโดยผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 ท่าน ประกอบด้วย จิตแพทย์เด็กและวัยรุ่น พยาบาลเฉพาะทางสาขาการพยาบาลสุขภาพจิตและจิตเวชเด็กและวัยรุ่น นำรูปแบบไปทดลองใช้ ในผู้ปกครองและผู้ดูแลเด็กประจำศูนย์พัฒนาเด็กเล็กที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 30 คน พบระยะเวลาบางกิจกรรมนานเกินไปนำมาปรับปรุงตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญปรับลดจัดกิจกรรมครั้งละไม่เกิน 2 ชั่วโมง

ขั้นตอนที่ 3 การนำไปใช้ และขั้นตอนที่ 4 การประเมินผลการใช้รูปแบบ นำรูปแบบการส่งเสริมพัฒนาการเด็กที่พัฒนาขึ้นมาให้กับผู้ปกครองและเด็กอายุ 3-5 ปี จำนวน 78 คู่โดยเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจงที่มีคุณสมบัติตามเกณฑ์การคัดเลือก 1) เด็กกลุ่มอายุระหว่าง 3-5 ปีอยู่กับผู้ปกครองที่ดูแลประจำอย่างน้อย 6 เดือน 2) ผู้ปกครองและเด็กไม่มีความบกพร่องทางสติปัญญาผู้ปกครองอ่านออกเขียนได้สามารถสื่อสารได้เข้าใจ 3) ยินยอมและสมัครใจเข้าร่วมกิจกรรมจนครบกระบวนการ เกณฑ์การคัดออก 1) เด็กมีปัญหาพัฒนาการล่าช้า 2) ผู้ปกครองและเด็กย้ายภูมิลำเนา 3) ผู้ปกครองหรือเด็กเจ็บป่วยด้วยโรคร้ายแรง

การพิทักษ์สิทธิกลุ่มตัวอย่าง

ผู้วิจัยอธิบายถึงวัตถุประสงค์ของการวิจัยให้กลุ่มตัวอย่างทราบ เพื่อขอความร่วมมือในการให้ข้อมูลด้วยความสมัครใจ โดยกลุ่มตัวอย่างสามารถปฏิเสธหรือถอนตัวจากการเข้าร่วมในการวิจัยครั้งนี้โดยจะไม่ได้รับผลกระทบใด ๆ คำตอบและข้อมูลทุกอย่าง ถือเป็นความลับ นำเสนอผลการวิจัยในภาพรวมและใช้ประโยชน์ทางวิชาการเท่านั้น โครงร่างการวิจัยผ่านการรับรองจากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดสกลนคร เลขที่ SKN REC 2023-005 วันที่ 23 มกราคม 2566 ถึงวันที่ 22 มกราคม 2567

เครื่องมือในการวิจัยและคุณภาพของเครื่องมือ

1. รูปแบบการส่งเสริมพัฒนาการเด็กอายุ 3-5 ปี ด้วยกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมในจังหวัดสกลนคร
2. โปรแกรมการส่งเสริมพัฒนาการและสร้างวินัยเชิงบวก โดยครอบครัวมีส่วนร่วม DSPM-based Family-mediated Preschool Parenting Program (Triple-P) ของกรมสุขภาพจิต กระทรวงสาธารณสุข
3. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล มีการตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือโดยหาค่าความตรงตามเนื้อหาและค่าความเที่ยง แบบสอบถามข้อมูลส่วนบุคคลของผู้ปกครอง แบบประเมินทักษะการเลี้ยงดูเด็กปฐมวัยเพื่อการส่งเสริมพัฒนาการและความฉลาดทางอารมณ์สำหรับผู้ปกครองของกรมสุขภาพจิต กระทรวงสาธารณสุข ค่าความเที่ยงเท่ากับ .75 แบบประเมินความฉลาดทางอารมณ์ เด็กอายุ 3-5 ปี สำหรับผู้ปกครองฉบับย่อของกรมสุขภาพจิต กระทรวงสาธารณสุข ค่าความเที่ยงเท่ากับ .84 และแบบประเมินพัฒนาการเด็ก

5 ด้าน สำหรับผู้ปกครองและผู้ดูแลเด็กของกรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข ค่าความเที่ยงเท่ากับ .84

การเก็บรวบรวมข้อมูล

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้เก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพจากการวิเคราะห์สภาพปัญหาและสถานการณ์ จากการสนทนากลุ่มย่อยกับผู้บริหารสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดสกลนคร เจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบงานส่งเสริมพัฒนาการเด็กระดับจังหวัด ระดับอำเภอ และผู้ดูแลเด็กประจำศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ข้อมูลเชิงปริมาณรวบรวมข้อมูลจากแบบประเมินสำหรับผู้ปกครอง ประกอบด้วย แบบประเมินทักษะการเลี้ยงดูเด็กปฐมวัย แบบประเมินความฉลาดทางอารมณ์ และแบบประเมินพัฒนาการเด็ก 5 ด้าน

การวิเคราะห์ข้อมูล

ข้อมูลเชิงคุณภาพนำมาวิเคราะห์เชิงเนื้อหา ข้อมูลเชิงปริมาณวิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เปรียบเทียบผลก่อนและหลังการใช้รูปแบบการส่งเสริมพัฒนาการเด็ก วิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติเชิงอนุมาน Paired t-test

ผลการวิจัย

ขั้นตอนที่ 1 วิเคราะห์กระบวนการส่งเสริมพัฒนาการเด็กอายุ 3-5 ปี จังหวัดสกลนคร สรุปผลการวิเคราะห์สภาพปัญหา การศึกษาสถานการณ์ การส่งเสริมพัฒนาการเด็กอายุ 3-5 ปีของจังหวัดสกลนคร และจากการสนทนากลุ่มย่อยพบประเด็นสำคัญ ดังนี้ สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดสกลนครกำหนดนโยบาย การคัดกรองและประเมินพัฒนาการเด็ก โดยเร่งรัดการคัดกรองพัฒนาการให้ครอบคลุมตามเกณฑ์ (ร้อยละ 90) ประสานความร่วมมือเจ้าหน้าที่สาธารณสุขที่ปฏิบัติงานในโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล ซึ่งสังกัดองค์การบริหารส่วนจังหวัด คืบข้อมูลแก่พื้นที่เพื่อร่วมแก้ปัญหา กำหนดแนวทางกำกับติดตามทุกเดือน เชิญพ่อแม่และผู้ปกครองเข้าร่วมกิจกรรมในทุกช่วงพุดคุยวิเคราะห์ปัญหา และแนวทางการส่งเสริมพัฒนาการเด็กร่วมกัน การจัดกิจกรรมการส่งเสริมพัฒนาการเด็ก พ่อแม่และผู้ปกครอง รับรู้จากการให้คำแนะนำ ของเจ้าหน้าที่สาธารณสุข เมื่อไปรับบริการฉีดวัคซีนและเรียนรู้จากสมุดบันทึกสุขภาพแม่และเด็ก (สมุดสีชมพู) ซึ่งระยะเวลาในการเรียนรู้ค่อนข้างน้อย ผู้ปกครองส่วนใหญ่ไม่

เข้าใจและปฏิบัติไม่ถูกต้อง ผู้ปกครองและผู้ดูแลเด็กประจำศูนย์พัฒนาเด็กเล็กหลายแห่งมีการทำของเล่นจากวัสดุธรรมชาติและนวัตกรรมในการกระตุ้นและส่งเสริมพัฒนาการของตนเอง มีการบูรณาการงานเฝ้าระวังและส่งเสริมพัฒนาการเด็ก 3-5 ปีร่วมกัน เมื่อผู้ดูแลเด็กประจำศูนย์พัฒนาเด็กเล็กคัดกรอง

พัฒนาการหากพบพัฒนาการสงสัยล่าช้าส่งต่อให้เจ้าหน้าที่สาธารณสุขประเมินซ้ำ และพิจารณาส่งต่อผู้เชี่ยวชาญต่อไป

ขั้นตอนที่ 2 พัฒนารูปแบบการส่งเสริมพัฒนาการเด็กอายุ 3-5 ปี ผ่านกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมในจังหวัดสกลนคร

ตารางที่ 1 รูปแบบการส่งเสริมพัฒนาการเด็กอายุ 3-5 ปี ผ่านกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม

องค์ประกอบ	กิจกรรม
องค์ประกอบที่ 1 : สร้างแนวทางการส่งเสริมพัฒนาการเด็กอายุ 3-5 ปี	- ให้ความรู้ สาทิตกิจกรรม เสริมพลังผู้ปกครองและผู้ดูแลเด็กในการนำกิจกรรมที่เรียนรู้กลับไปใช้ที่บ้าน เกี่ยวกับพัฒนาการและหลักการส่งเสริมพัฒนาการเด็กปฐมวัย การเสริมสร้างความฉลาดทางอารมณ์ด้วยการสร้างความผูกพันทางอารมณ์ และการสร้างวินัยด้วยเทคนิคเชิงบวก
องค์ประกอบที่ 2 : เสริมสร้างพลังอำนาจผู้ปกครองและผู้ดูแลเด็กที่ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก	- การเสริมสร้างพลังครอบครัว และจัดกลุ่มการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมสำหรับผู้ปกครองและผู้ดูแลเด็กที่ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก
องค์ประกอบที่ 3 : สร้างสรรค์การเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมระหว่างเด็กและผู้ปกครอง	- จัดกิจกรรมตามโปรแกรมการส่งเสริมพัฒนาการและสร้างวินัยเชิงบวกโดยครอบครัวมีส่วนร่วมจำนวน 4 ครั้งห่างกัน 2 สัปดาห์ ครั้งที่ 1: สร้างสายใยผู้ปกครองและเด็กร่วมทำกิจกรรม กอด เล่นนิทาน เล่นเกม เดิน วาดรูป เพื่อให้เกิดทัศนคติที่ดีและทักษะในการสร้างความผูกพัน ทางอารมณ์ผู้ปกครองสามารถนำไปใช้ที่บ้านได้ใช้เวลา 1 ชั่วโมง 40 นาที ครั้งที่ 2: สร้างวินัย มุ่งเน้นการสร้างวินัยบนพื้นฐานของความสัมพันธ์ ที่ดีระหว่างเด็กและผู้ปกครอง เด็กต้องรอคอยระหว่างเล่นเกม ผู้ปกครองฝึกปรับพฤติกรรมเด็กใช้เวลา 1 ชั่วโมง 55 นาที ครั้งที่ 3: สร้างเด็กเก่ง 1 พัฒนาทักษะพัฒนาการตามคู่มือ DSPM และพัฒนาทักษะการชมของผู้ปกครองเมื่อเด็กแสดงทักษะพัฒนาการที่ดี หรือพฤติกรรมที่ดีได้อย่างสม่ำเสมอใช้เวลา 1 ชั่วโมง 45 นาที ครั้งที่ 4: สร้างเด็กเก่ง 2 เน้นการฝึกทักษะพัฒนาการด้านความคิด ภาษา กล้ามเนื้อมัดเล็ก เพื่อให้ผู้ปกครองนำกลับไปฝึกใช้ในชีวิตประจำวันได้ใช้เวลา 2 ชั่วโมง
องค์ประกอบที่ 4 : สร้างระบบติดตามและส่งเสริมพัฒนาการเด็กต่อเนื่อง 24 ชั่วโมง	- ติดตามต่อเนื่องโดยผู้ปกครองที่มีบทบาทในการประเมินและส่งเสริมพัฒนาการช่วงเวลาที่อยู่ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กและบุคลากรสาธารณสุขเป็นพี่เลี้ยงและที่ปรึกษาให้ทั้งผู้ปกครองและผู้ดูแลเด็กที่ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กและประเมินซ้ำรวมถึงกระตุ้นพัฒนาการกรณีพัฒนาการสงสัยล่าช้า

จากตารางที่ 1 พบว่ารูปแบบการส่งเสริมพัฒนาการเด็กอายุ 3-5 ปี ผ่านกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม ประกอบด้วย องค์ประกอบที่ 1 สร้างแนวทางการส่งเสริมพัฒนาการเด็กอายุ 3-5 ปี องค์ประกอบที่ 2 เสริมสร้างพลังอำนาจผู้ปกครองและผู้ดูแลเด็กที่ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก องค์ประกอบที่ 3 สร้างสรรค์การเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมระหว่างเด็กและผู้ปกครอง องค์

ประกอบที่ 4 สร้างระบบติดตามและส่งเสริมพัฒนาการเด็กต่อเนื่อง 24 ชั่วโมง

ขั้นตอนที่ 3 นำรูปแบบการส่งเสริมพัฒนาการเด็กอายุ 3-5 ปี ที่พัฒนาขึ้นจากขั้นตอนที่ 2 มาใช้กับผู้ปกครองและเด็ก จำนวน 78 คู่

ตารางที่ 2 เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยคะแนนการประเมินทักษะการเลี้ยงดูเด็กเพื่อการส่งเสริมพัฒนาการและความฉลาดทางอารมณ์ของผู้ปกครอง (n=78)

องค์ประกอบ	ก่อนใช้รูปแบบ		หลังใช้รูปแบบ		t-test	p-value
	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.		
ด้านการสร้างความผูกพันทางอารมณ์	24.11	4.99	26.15	4.79	27.54	.000
ด้านการสร้างวินัยเชิงบวก	24.87	3.93	27.11	3.94	33.85	.000
ด้านการส่งเสริมพัฒนาการเด็ก	21.28	4.32	23.42	4.18	27.86	.000
โดยรวมทุกด้าน	70.26	11.60	76.32	9.64	12.30	.000

จากตารางที่ 2 พบว่า ความสามารถในการประเมินทักษะการเลี้ยงดูเด็กของผู้ปกครองหลังใช้ รูปแบบค่าเฉลี่ยคะแนนการประเมินทักษะการเลี้ยงดูเด็กรายด้านและโดยรวมทุกด้านสูงกว่าก่อนใช้รูปแบบ โดยรวมคะแนนเฉลี่ยเพิ่มขึ้น 6.06 คะแนน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p<.05$)

ขั้นตอนที่ 4 ประเมินผลการใช้รูปแบบการส่งเสริมพัฒนาการเด็กอายุ 3-5 ปี

ตารางที่ 3 เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยคะแนนความฉลาดทางอารมณ์ (n=78)

องค์ประกอบ	ก่อนใช้รูปแบบ		หลังใช้รูปแบบ		t-test	p-value
	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.		
ด้านดี	12.98	2.25	14.01	2.08	18.76	.000
ด้านเก่ง	14.41	2.20	15.84	1.98	18.76	.000
ด้านสุข	14.91	1.84	15.23	1.77	24.61	.000
โดยรวมทุกด้าน	42.30	5.08	45.08	4.62	29.53	.000

จากตารางที่ 3 พบว่า หลังใช้รูปแบบค่าเฉลี่ยคะแนนความฉลาดทางอารมณ์ รายด้านและโดยรวม ทุกด้านสูงกว่าก่อนใช้รูปแบบ โดยรวมคะแนนเฉลี่ยเพิ่มขึ้น 2.78 คะแนน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p<.05$)

ร้อยละระดับความฉลาดทางอารมณ์เมื่อเทียบกับเกณฑ์ปกติ หลังใช้รูปแบบ ส่วนใหญ่อยู่ในระดับปกติมากที่สุด ได้แก่ ด้านดีและโดยรวม ร้อยละ 92.31 ด้านสุข ร้อยละ 91.02 และน้อยที่สุดด้านเก่งร้อยละ 88.46

การอภิปรายผลการวิจัย

1. การพัฒนารูปแบบการส่งเสริมพัฒนาการเด็กอายุ 3-5 ปี ผ่านกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม ในจังหวัดสกลนคร 4 องค์ประกอบ 1) สร้างแนวทาง 2) เสริมสร้างพลังครอบครัว 3) สร้างสรรค์การเรียนรู้ 4) สร้างระบบติดตามเน้นการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองผ่านกระบวนการเรียนรู้แบบ

มีส่วนร่วม มีกิจกรรมที่มุ่งเน้นให้เด็กและผู้ปกครองมีส่วนร่วมในการสร้างความผูกพันทางอารมณ์ ด้านการสร้างวินัยเชิงบวก จากผลการวิจัย พบว่าการติดตามกลุ่มผู้ปกครองสามารถทำกิจกรรม เช่น กอด เมื่อบุตรหลานกลับมาจากโรงเรียน การชมเมื่อบุตรหลานเก็บของให้เป็นระเบียบ การเล่นทานพื้นบ้านก่อนนอน เป็นต้น และด้านการส่งเสริมพัฒนาการเด็ก พบว่า ผู้ปกครองสนใจฟังและมีการประยุกต์อุปกรณ์อย่างง่ายใช้ที่บ้านแทนในการกระตุ้นพัฒนาการบุตรหลาน เช่น ลูกบอลทำจากเศษผ้า ม้าก้านกล้วย กะลามะพร้าว ผักเค็ม เป็นต้น สำหรับการเสริมพลังครอบครัวผู้ปกครองจากแนวทางการกำกับติดตามทุกเดือน ได้เชิญผู้ปกครองเข้าร่วมการสะท้อนผลการดำเนินงาน พบว่า ผลการฝึกปฏิบัติและแลกเปลี่ยนประสบการณ์ ส่งเสริมสนับสนุนให้เกิดวัฒนธรรมการเลี้ยงดูเด็กเพื่อการส่งเสริมพัฒนาการและความฉลาดทางอารมณ์ รวมถึงสร้างระบบติดตามและส่งเสริมพัฒนาการเด็กต่อ

เนื่อง 24 ชั่วโมง ภายใต้ความร่วมมือผู้ปกครอง ผู้ดูแลเด็ก ประจำศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก และบุคลากรสาธารณสุข เด็กได้รับการเลี้ยงดูที่ถูกต้องและเหมาะสมส่งผลให้เด็กมีพัฒนาการสมวัย มีความฉลาดทางสติปัญญาอยู่ในระดับปกติ ครอบครัวมากขึ้น

2. ประสิทธิภาพของการใช้รูปแบบการส่งเสริมพัฒนาการเด็กอายุ 3-5 ปี ผ่านกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมในจังหวัดสกลนคร พบว่า หลังจากผู้ปกครองได้เข้าร่วมกิจกรรมครบถ้วนตามรูปแบบในการวิจัยครั้งนี้ ส่งผลให้เด็กอายุ 3-5 ปี ที่มีพัฒนาการสงสัยล่าช้า มีพัฒนาการสมวัยเพิ่มขึ้นกว่าก่อนใช้รูปแบบ พัฒนาการภาพรวมหลังการทดลองเพิ่มมากขึ้น⁸ เด็กมีพัฒนาการสมวัยมากขึ้นและเด็กที่สงสัยพัฒนาการล่าช้าลดลงหลังใช้รูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชน และท้องถิ่นในการเฝ้าระวังและส่งเสริมพัฒนาการเด็กในชุมชน⁹ การพัฒนาศักยภาพของชุมชนในการส่งเสริมพัฒนาการเด็กปฐมวัยโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนสามารถส่งเสริมให้เด็กมีพัฒนาการ สมวัยได้¹⁰ แนวทางการส่งเสริมพัฒนาการและการเจริญเติบโตที่สมวัยของทารกคลอดก่อนกำหนดที่ประกอบด้วยกิจกรรม การสร้างสัมพันธภาพและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ที่เน้นการมีส่วนร่วมทั้งมารดาและครอบครัว พบคะแนนเฉลี่ยโดยรวมของพฤติกรรมดูแลทารกคลอดก่อนกำหนดของมารดาและครอบครัวหลังการทดลองของกลุ่มทดลองสูงกว่ากลุ่มควบคุม¹¹ อภิปรายผลได้ว่ารูปแบบการส่งเสริมพัฒนาการเด็ก ควรเน้นจัดกิจกรรมที่ผู้ปกครองและเด็กมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ร่วมกันในชีวิตประจำวัน โดยผู้ปกครองมีความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับพัฒนาการและหลักการส่งเสริมพัฒนาการเด็กปฐมวัย และได้รับการส่งเสริมพลังครอบครัว ที่เหมาะสม ค่าเฉลี่ยความฉลาดทางอารมณ์หลังการใช้รูปแบบ รายด้านและโดยรวมทุกด้านสูงกว่าก่อนใช้รูปแบบ การส่งเสริมพัฒนาการเด็ก โดยครอบครัวมีส่วนร่วมและการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมของผู้เกี่ยวข้องในชุมชน ทำให้เด็กมีความฉลาดทางอารมณ์สูงกว่าก่อนทดลอง¹² และประสิทธิภาพของโปรแกรมส่งเสริมพัฒนาการและสร้างวินัยเชิงบวกโดยครอบครัวมีส่วนร่วมต่อทักษะความฉลาดทางอารมณ์และทักษะการเลี้ยงดูเด็กปฐมวัยมีค่าเฉลี่ยความฉลาดทางอารมณ์โดยรวมมากกว่าก่อนเข้าร่วมโปรแกรม¹³ เมื่อเทียบกับเกณฑ์ปกติ หลังใช้รูปแบบ ระดับความฉลาดทางอารมณ์ ส่วนใหญ่อยู่ในระดับปกติทั้งด้านดี ด้านสุข ด้านเก่งและโดยรวม ความสามารถในการประเมินทักษะการเลี้ยงดูเด็กของผู้ปกครองหลังใช้รูปแบบค่าเฉลี่ยคะแนนรายด้านและโดยรวมทุกด้านสูงกว่าก่อนใช้รูปแบบโดยรวม

คะแนนเพิ่มขึ้น พฤติกรรมการส่งเสริมพัฒนาการเด็กของผู้ปกครองมีคะแนนเฉลี่ยภาพรวมสูงกว่าก่อนทดลอง และค่าเฉลี่ยทักษะการเลี้ยงดูเด็กปฐมวัยของเด็ก 3-5 ปี โดยรวมมากกว่าก่อนเข้าร่วมโปรแกรม จะเห็นได้ว่าการส่งเสริมพัฒนาการและสร้างวินัยเชิงบวกโดยครอบครัวมีส่วนร่วมล้วนส่งผลต่อการมีพัฒนาการสมวัย มีความฉลาดทางอารมณ์อยู่ในเกณฑ์หรือสูงกว่าเกณฑ์ปกติ รวมถึงทักษะการเลี้ยงดูเด็ก เพื่อส่งเสริมพัฒนาการและความฉลาดทางอารมณ์ของผู้ปกครองสามารถจัดเป็นกิจกรรมที่ใช้ในชีวิตประจำวันเป็นการเสริมสร้างพลังครอบครัวที่ดี ส่งเสริมให้เด็กเป็นคนดี มีวินัย และเก่งในอนาคต สำหรับเด็กที่ยังพบพัฒนาการสงสัยล่าช้า ได้รับการส่งเสริมและกระตุ้นพัฒนาการด้วย TED4i¹⁴

ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

ควรส่งเสริมให้ผู้ปกครองนำรูปแบบนี้ไปประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับวิถีชีวิตของแต่ละครอบครัวในการดูแลเด็กในชีวิตประจำวัน เพื่อให้เด็กได้รับการส่งเสริมพัฒนาการอย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่องมากยิ่งขึ้น และเป็นการส่งเสริมการสร้างวัฒนธรรมการเลี้ยงดูเด็กที่ดี

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

ควรมีการศึกษาการพัฒนากระบวนการติดตามและการส่งเสริมพัฒนาการให้ต่อเนื่องโดยเพิ่มระยะเวลาในการติดตามเพื่อให้เด็ก 3-5 ปีได้รับการส่งเสริมพัฒนาการที่เหมาะสมมากยิ่งขึ้น

กิตติกรรมประกาศ

ขอขอบคุณนายแพทย์สาธารณสุขจังหวัดสกลนคร ประธานแม่บ้านสาธารณสุขสาขาจังหวัดสกลนคร ผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและทุกท่านที่ให้การสนับสนุน เอื้ออำนวยให้การวิจัยครั้งนี้สำเร็จด้วยดี

References

1. Ministry of Public Health. Health Promotion and Disease Prevention Strategic Planning, Ministry of Public Health Fiscal Years 2022-2026; 2021. (in Thai)

2. Department of Health. Manual on the Miracle of the first 1,000 Days: Maternal and Child Nutrition, Growth and Development; 2020. (in Thai)
3. Ministry of Public Health. Central Database System; HDC. Sakon Nakhon Provincial Public Health Office; 2023. (in Thai)
4. Kobayakov S, Fotolia. Diet, parental behavior and preschool can boost children's IQ. Association for Psychological Science; 2013.
5. Phromboon KS. Participatory learning in participatory learning: theory and practice learning model. Office of the National Education Commission; 1997. (in Thai)
6. Department of Health, Ministry of Public Health. Developmental Surveillance and Promotion Manual (DSPM) (4th printing). The Agricultural Co-Operative Federation of Thailand Ltd. Printing Press; 2020. (in Thai)
7. Department of Health. DSPM-based Family-mediated Preschool Parenting Program : Triple-P. Bangkok: Ministry of Public Health; 2023. (in Thai)
8. Yawinchan C, Khantamool W, & Netthip R. Effectiveness of Development Emotional and Quotient and Reinforce Positive to Improve Discipline in Early Childhood Programs base on Family Participation in Pua District, Nan Province. Journal of Health Sciences Scholarship. 2019;6(1):71-85. (in Thai)
9. Sukkamnerd S. Research and Development of surveillance and Promotion Child Development System by community participation. Thai Journal of Public Health. 2017;12(4): 16-27. (in Thai)
10. Chaichanasang T, Jantanam W, Hungspruek U, & Srisong P. Community Potential in Early Childhood Development: Participatory Action Research. Journal of The Royal Thai Army Nurses. 2021;22(2):451-9. (in Thai)
11. Sanongyard J, Jamtim N, Sirathirakul L, Radabutr M, & Wiriyasirikul N. The Development of Guidelines of Promoting the Development and Healthy Growth for Premature Infants, Thailand. Journal of The Royal Thai Army Nurses. 2024;25(1):113-21. (in Thai)
12. Limanon A, Wacharoen K, & NaSa-an S. The Development Model to the developmental promotion of children aged 3-5 years by participatory learning process of Kalasin Province. Research and Development Health System Journal. 2023;16(3):280-91. (in Thai)
13. Nuchit Y. Effectiveness of Development Promotion and positive discipline Building Program base on family participation on emotional Quotient and Behaviors of parents in Preschool-age Children Phon Thong Health Networking. Journal of Research and Health Innovative Development. 2024;5(1):150-61. (in Thai)
14. Department of Mental, Ministry of Public Health. Thai Early Developmental Assessment for Intervention Manual (TEDA4i). The Agricultural Co-Operative Federation of Thailand Ltd. Printing Press. 2015. (in Thai)